

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

KADIJIN SIN IZ SREBRENICE, PO ZANATU STOLAR, U

PIŠE
**MILJENKO
 JERGOVIĆ**

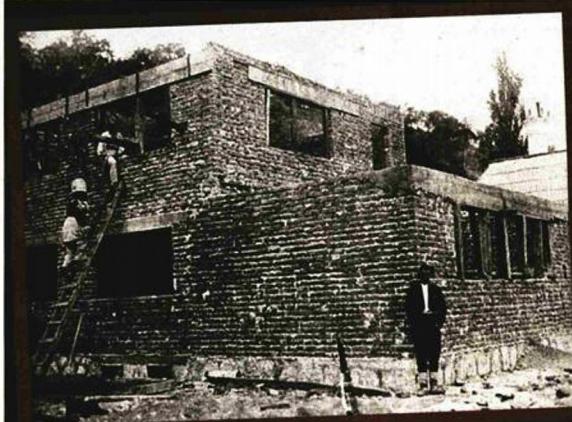

Biografija Selmana Selmanagića, istočnjemackog arhitekta, rodom iz Bosne, jedna je od onih uzbudljivih biografija dvadesetog stoljeća koje više nalikuju špijunskom ili avanturističkom romanu, nego čovjekovu životu. Poput Mustafe Golubića, Dimitrija Mitrinovića, Pavla Baštajića, prošao je kroz svjetlo i tamu našega vijeka, krijući u svom životopisu i kriptične i kontroverzne detalje. Zahvaljujući Aidi Abadžić Hodžić, sjajnoj sarajevskoj povjesničarki umjetnosti, koja se intenzivno bavila Selmanagićem, izbjegavajući patriotske mistifikacije njegova lika i djela, zapisana je njegova faktografska detaljna i pregledna životna putanja, od Srebrenice, u kojoj je rođen 25. travnja 1905., do Istočnog Berlina, gdje umire 7. svibnja 1986.

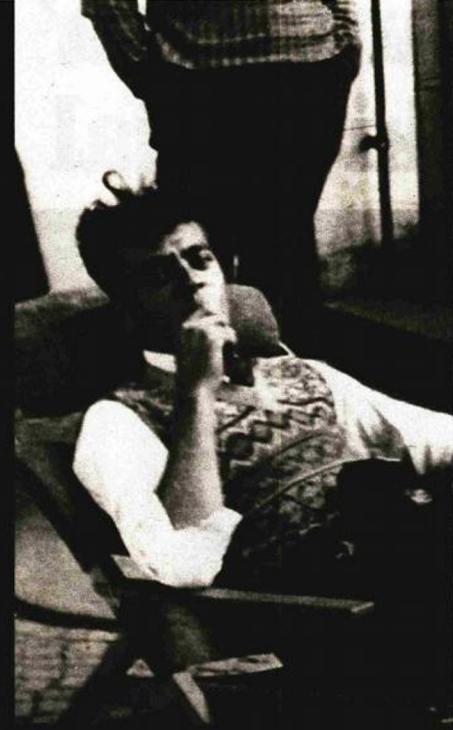
Otač Alije Selmanagić studirao je i završio serijalno pravo u Kairu i Istanbulu, ali živio je, uglavnom, od zemlje i bavio se lovom. Ottomanski dekadent, bivarski izdahnak nekoga bivšeg, poraženog i poniznog svijeta, očito je bio izrazito važna, orijentacijska figura u Selmanagićevom životu. Da bi ocu dokazao da je uspio u životu, i da mu nije uzaman plaćao sve te škole, u Zvorniku mu je 1931. gradio kuću. Ta kuća ostat će jedini realizirani Selmanagićev objekt iz bauhausovske faze, njegov položeni životni ispit. Postoji slijaj crno-bijelih fotografija iz vremena izgradnje: ciglom zidana, u dvije razine, s otvorenim pravokutnim prozora, ta slutnja modernizma, s trojicom zidara koji poziraju, jedan oslanjajući se na oštiri bauhausovski brid, a dvojica na merdivenima, prvi opkoraćući zid pa se smije, drugi nabio kantu na glavu, pa se penje prema nijemu, djeļuju nečekivanom potresnu u svojoj suštinskoj povijesnoj neostvarenosti. Kuću je Selmanagić sazidao, otac je, vjeruje se, bio prezadovoljan. I dočekala je ta bauhausovska građevina početak posljednjeg rata, masakr i protjerivanje Selmanagićevih rodaka i sumarodnjaka iz Podrinja, da bi bila srušena nakon što je rat prošao, godine 1997. Tako je nestalo Bauhaus u Bosni.

Očeve nepovjerenje

Kako se čini, otac u početku i nije bio pretjerano zainteresiran za Selmanagićovo školovanje. Ili je imao drugih planova, pa ga je dječak iznevjerio. Početak je sasvim proleterski: od 1919. do 1923. u Sarajevu uči za stolaru. Na praksi je u željezničarskoj radionici u Pofalićima, radi stolariju na vagonima. Nakratko se vrati u Srebrenicu, pa ide u Ljubljano i Višu obrtničku školu. Vojsku služi 1927. u Petrovradnju. Ponovo dolazi u Srebrenicu, gdje radi kao stolar. Mučan, težak posao, a porodične okolnosti možemo samo zamisljati. Godine su mu trebale da uštedi sto njema-

Gore: gradnja kuće u Zvorniku. Desno: Selmanagić u naslonjaču, s kolegama na Bauhausu

Selman Selmanagić

UMJETNIK KOJI JE JE NAČINITI STOLICU I SA

Od svih južnoslavenskih studenata na Bauhausu imao je najveću umjetničku i graditeljsku karijeru, provedenu u Istočnoj Njemačkoj

Gore: Selmanagić sa svojim studentima u Berlinu.
 Lijeko: jedna njegova sobna garnitura, masovno proizvedena u DDR-u.
 Desno: profesor na novinskoj karikaturi

čkih maraka, i uz vrlo vjerojatno očovo protivilje krene u svijet. U Zagreb kupuje kartu za Berlin i njemački rječnik. Prij putovanja ne zna ni riječ tog jezika, i nije načisto zašto ide u Njemačku. U Celovcu u vlast ulazi neki Nijemac, inženjer, koji zna naš jezik. On mu govori o Bauhausu, školi koju može upisati i ako nemas maturu. Preporuku za Bauhaus piše mu jugoslavenski konzul u Berlinu, koji je, još jedna strena sličnosti, poznanički njegova oca.

U početku radi kao stolar u Bauhausovoj stolariji, dok ne sakupi novac za upis. Polazi na pripremni tečaj, ali ga ne prolazi. Ne zna jezik. Konačno se upisuje 29. listopada 1929., ali samo uvjetno, uz mogućnost da ga potjeraju ako ne nauči jezik.

Na predavanja dolazi s rječnikom. Načinio je drvenu konstrukciju koja mu pomaze da lista knjigu i kad mu je jedna ruka zauzeta. Njegov izum odusevio je profesora Josefa Albersa. Praktična invencija je temelj Bauhausa. "Zelim da zaboravite sve što ste pre-

hodno naučili - osim zanat!" Daroviti bosanski student, zapravo, idealan je učenik. Isto je, također, kako važno: s bauhausovskih polazišta: idealan student arhitekture. Genijalni Walter Gropius reka je: "Omar tako zna projektirati jednu stolicu, taj zna projektirati i kuću." (Uzgred, to načelo na svoj način podržava i arhitekt koji je u filozofskom, poetičkom i političkom smislu beskončno daleko od Bauhausa: Jože Plečnik.)

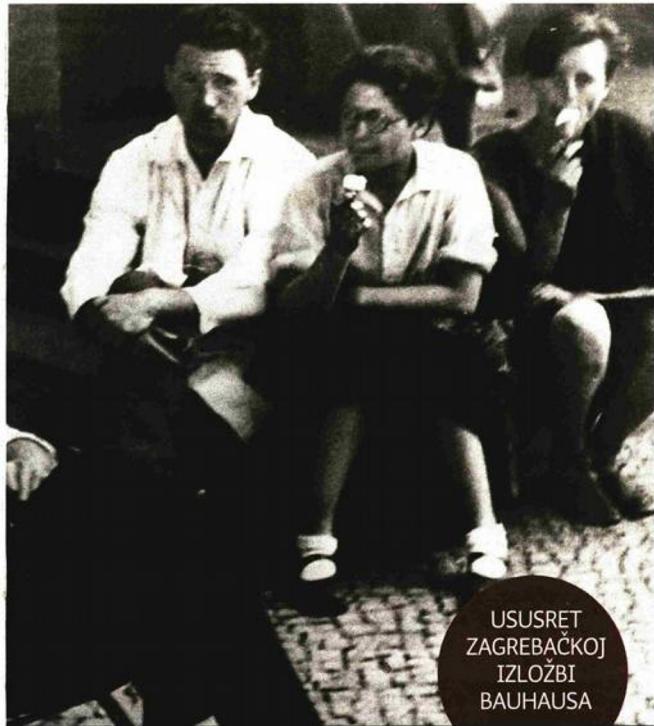
Učenik Paula Kleea

Na kraju, Selmanagić se upisao u Bauhausovoj stolariji, dok ne sakupi novac za upis. Polazi na pripremni tečaj, ali ga ne prolazi. Ne zna jezik. Konačno se upisuje 29. listopada 1929., ali samo uvjetno, uz mogućnost da ga potjeraju ako ne nauči jezik. Na predavanja dolazi s rječnikom. Načinio je drvenu konstrukciju koja mu pomaze da lista knjigu i kad mu je jedna ruka zauzeta. Njegov izum odusevio je profesora Josefa Albersa. Praktična invencija je temelj Bauhausa. "Zelim da zaboravite sve što ste pre-

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

ČENIK BAUHAUSA, SLAVNI NJEMAČKI ARHITEKT

Goebbels i njegovi nisu znali koga zaposljavaju. Osim što su o svima znali sve, o Bauhausu su nacisti znali i još mnogo više od toga.

Spašavanje ruševina

Nije do kraja umjeno spekulirati nad dovršenim životima, ali zar ne bismo mogli pretpostaviti da se Selman Selmanagić razočarao u Palestini, kao bosanski musliman, premda ateist i komunist, među Židovima, pa se vodio Kaufmannovim otakozom vratio u Berlin, među oni koji su Židove najstrasnije mrzili? Je li to uverljivo prema uspomeni na ovoga slijajnog umjetnika i zanimljivog čovjeka? Nije, nego je po zdrav razum uverljiva priča o osnivanju antifašističkih celija po Berlinu 1939., i svih sljedećih godina do svibnja 1945., kada je radio kao arhitekt u filmskim studijima UFA-e, nakon čega, kao i većina njemačkih gradana, nastavljao živjeti i raditi u slobodnoj Europi. I kao, također, golema većina istočnjemačkih gradana, uvjerava sebe i druge u svoju antifašističku i antihitlerovsku prošlost.

Zapošljava se u Odjelu za urbano planiranje, gdje, kako pišu Aida Abadžić Hodžić i Antonija Mikota, spašava dio ruševina moderne arhitekture, tako što zapovedniku građa, sovjetskom generalu Nikolaju Erastoviću, stekao je posmrtno zvanje počasnog gradanina Berlina.)

baščaušević. Od 1946. do 1966. bio je ovlašten da oblikuje istočnjemačke paviljone za medunarodne sajmove i izložbe. Nakon što je 1970. otisao u mirovinu, nastavio je predavati na Tehničkom fakultetu u Grazu još jednoj slavnoj instituciji, na ročito važnoj u bosanskohercegovačkoj i hrvatskoj povijesti, jer su se na Tehničkom fakultetu u Grazu školovali naraštaji naših inženjera - a predavaju je, relativno često, držao i u Sarajevu te Zagrebu. Godine 1975. aktivirao se, zajedno s profesorom Konradom Pischelom, još jednim Bauhausovim veteranom, kao glavni konsultant u obnovi zgrade Bauhausa u Dessauu. Tako se pojavio i kao obnovitelj Bauhausa.

Bauhaus i lovački hrvoti

Selman Selmanagić poželio je da ga sahraňe u Srebrenici. Želja mu je ispunjena. Samo devet godina nakon njegove smrti, u ljetu 1995. u tom je gradu ubijano svako muslimansko muško koje je veće od puške. Dvije godine kasnije, nemaram onih što su preostali, srušena je i njegova kuća u Zvorniku. Ona kuća s kojom je Selman polagao graditeljski ispit pred ocem Alijom, kuća s kojom je cijeli Bauhaus stajao pred strogiom, starodrevnim bosanskim muslimanom, oko čijih su nogu veselo obigravali njegovi lovacki hrvoti. •

DNAKO ZNAO GRADITI KUĆU

blike bila odveć crvena. Ali svu nisu bili komunisti. Selmanović jest: član je bauhausove komunističke celije od prvih dana studija. Godinu dana kasnije, 1930. postaje član Komunističke partije Njemačke. Do kraja života će ostati komunist - uz posve zagonetno, pomalo zastrašujuće - ratno razdoblje u Berlinu.

Porodična kuća

Kada je sagradio svoj prvi ormari, profesor Alfred Arndt - koji se i sam prethodno formirao na Bauhausu - upitao ga je: "A šta se drži u tom ormaru?" S odgovorom na to pitanje Selman Selmanagić je, prema vlastitim riječima, postao bauhausovac. Do četvrtog je semestra sam plaćao studij - očito je babo Aliju bio ljun na sini, i vjerojatno je mislio kako ovaj samu dangubi po Njemačkoj - ali kad mu je konačno ponestalo novca, ili mu je, možda, porazio samopouzdanje, Selman je

od oca zatražio da mu za studij salje pedeset maraka - mjesечно. Nekog je kadiju u Berlinu zamolio da pismeno prisnači njegovu molbu, svojevrsnom potvrdom oču da mu sin zaista studira arhitekturu u Berlinu. Bilo je to vrijeme kada je Europa bila puna nazmetnih novina bosanskih, čije su vjećne studije financirali njihovi siroti očevi. Selman nije bio jedan od njih. Babo Alija je pristaо, ali i pristala je ujutrova da Selman projektinu i vodi izgradnju buduće porodične kuće u Zvorniku. One kuće koja će nestati 1997.

Diploma pod rednim brojem 100, po završenom studiju arhitekture na Bauhausu, Selman Selmanagiću izdana je 15. kolovoza 1932. Nakon toga kratko radi kao crtač u Gropiusovu ateljeu, pa se s dolaskom Hitlera na vlast vrata u Jugoslaviju. Tu ne nalazi posla ni u Sarajevu, ni u Zagrebu, ni u Beogradu, pa odlazi u Istanbul. Do ožujka 1934. radi u jednom carigradskom arhitektonskom birovu, i odlazi u Palestinu, u Haifu, Tel Aviv i u Jeruzalem. Vrlo aktivno radi i projektira u ateljeu arhitekta i urbanista Richarda Kauffmanna, i doživljava prvi val židovskih nasejavanja. Vrijeme je tridesetogodišnje britanske uprave, kul-

turalnih i političkih vremena, ali i svojevrsne pripreme beskrajne arapsko-židovske tragedije, koja nastupa nakon Drugoga svjetskog rata. Što je mislio o svemu tome, kako je doživljavao židove, kako muslimane, nećemo saznati. Ali Kauffman ga je, kaže, otpustio saznavši da je musliman.

Povratak u Berlin

Bila je već 1939. i slijedi zagonetni, povijesno nerazređiv ali literarno najintrigantniji trenutak u životu Selmana Selmanagića: povratak u Hitlerov Berlin. Tvrđi da je to učinio na poziv Alberta Buskea i drugova iz komunističke celije, u nameri da organiziraju antifašistički otpor, ali to je neuverljivo na način djejimboškog političkog spektakla. A sliči na tipsko friziranje biografije, prema modelu koji će biti općeprihvjeta u DDR-u. U prvo vrijeme opet radi u jednom arhitektonskom birovu, a u travnju 1939. zapošljava se, ni manje ni više, nego u Universum-Film Aktiengesellschaftu, ili u UFA-i, dakle u najvažnijem, filmskom odjelu Goebbelsova propagandnog carstva. Naprosto je nevjerojatno - a to u svom novinskom eseju, objavljenom u beogradskom Vremenu ističe Ivan Ivanji - da

Selmanagićev život istražen je marom povjesničarke umjetnosti Aide Abadžić Hodžić